

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

IV MIĘDZYUCZELNIANA KONFERENCJA NAUKOWA "DYDAKTYKA INNOWACYJNA
W WYŻSZEJ SZKOLE WOJSKOWEJ"

JAWNE

PODSTAWA
Ustawa z dnia 22 stycznia 1990 roku
art. 86 ust. 2
(Dz.U. RP Nr 11 poz. 95)
.....
podpis

~~.....~~

Egz.nr..... 95

IDEE PRZEWODNIE
METODOLOGII DOBORU TREŚCI I KONSTRUOWANIA
PROGRAMÓW WYŻSZYCH SZKÓŁ WOJSKOWYCH
w latach osiemdziesiątych

płk prof.dr hab.Jerzy ZAKRZEWSKI
AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

4236

WARSZAWA

LISTOPAD

1979 r.

IV MIĘDZYUCZELNIANA KONFERENCJA NAUKOWA "DYDAKTYKA INNOWACYJNA
W WYŻSZEJ SZKOLE WOJSKOWEJ"

JAWNE

PODSTAWA
Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku
art. 86 ust. 2
(Dz.U. RP Nr 11 poz. 95)
.....
podpis

~~Do użytku służbowego~~

Egz.nr.....

95

IDEE PRZEWODNIE
METODOLOGII DOBORU TREŚCI I KONSTRUOWANIA
PROGRAMÓW WYŻSZYCH SZKÓŁ WOJSKOWYCH
w latach osiemdziesiątych

płk prof.dr hab. Jerzy ZAKRZEWSKI
AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

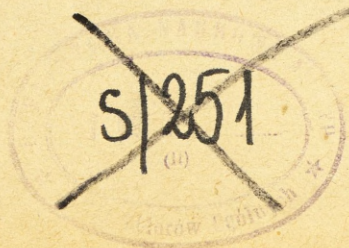

4236

WARSZAWA

LISTOPAD

1979 r.

IDEE PRZEWODNIE /ZAŁOŻENIA/

metodologii doboru treści i konstruowania
programów kształcenia wyższych szkół wojskowych
w latach osiemdziesiątych^{1/}.

Przez idee przewodnie rozumie się generalne założenia leżące u podstaw metodologii doboru treści i konstruowania programów kształcenia wyższych szkół wojskowych w latach osiemdziesiątych. Przestrzeganie tych idei - założeń powinno zapewnić możliwość opracowywania programów optymalnie dostosowanych do wymogów praktyki i perspektyw rozwojowych oraz ustaleń i wytycznych teorii. Zakłada się, że będą one wyznaczać ramy i spełniać funkcję integrującą działania zespołu powołanego zarządzeniem Głównego Inspektora Szkolenia w sprawie opracowania nowoczesnej metodologii doboru treści i konstruowania programów w wyższych szkołach wojskowych. Mają one zapewnić wewnętrzną harmonię i zgodność proponowanych rozwiązań.

1/ Niniejsza publikacja została przygotowana w oparciu o własne opracowanie o podobnym tytule napisane w 1978 r. na zlecenie zespołu naukowego powołanego do opracowania nowoczesnej metodologii doboru treści i konstruowania programów w wyższej szkole wojskowej. W treści uwzględniono wyniki dyskusji przeprowadzonej w zespole nad tym tematem oraz spożytkowano materiały przygotowane dla tegoż zespołu przez następujących autorów: płk.doc.dr. Cz.Jędrzyński, płk.doc.dr. W.Matusiak, płk.dr.M.Wieczorek, płk.inż. I.Zacharow.

Autorem opracowując idee przewodnie kierował się następującymi przesłankami:

- analizą dotychczasowych doświadczeń wyższego szkolnictwa wojskowego w dziedzinie opracowywania programów kształcenia wyższych szkół wojskowych realizowanych w latach 1975-1979 oraz oceną ich pozytywnych i negatywnych stron;

- perspektywami rozwojowymi sił zbrojnych w latach osiemdziesiątych i - w tym kontekście - aktualnymi i przyszłymi wymogami kwalifikacyjnymi stawianymi kadrze oficerskiej;

- trendami rozwojowymi szkolnictwa wyższego w kraju i zagranicą, zwłaszcza zaś tendencjami modernizacyjnymi w dydaktyce szkoły wyższej /w tym zwłaszcza w dziedzinie doboru treści/ w latach osiemdziesiątych.

Przedstawione poniżej idee przewodnie mają charakter propozycji wstępnych. Były one już przedmiotem dyskusji na posiedzeniu wspomnianego zespołu. Niemniej jednak istnieje potrzeba ich dalszej wszechstronnej krytycznej analizy w celu opracowania optymalnej wersji. Dobrą ku temu okazję stwarza zbliżająca się konferencja.

I. OGÓLNE IDEE PRZEWODNIE

1. Nowoczesna metodyka doboru treści i konstruowania programów kształcenia powinna zapewnić logiczny i racjonalny, a także dynamiczny tok postępowania organów szkoleniowych wyższych szkół wojskowych i instancji nadrzędnych przy opracowywaniu programów studiów, odpowiadających potrzebom przygotowania wysoko kwalifikowanych kadr i perspektywicznym trendom rozwojowym. Przede wszystkim

powinna ona umożliwić właściwe i w odpowiednim czasie dostosowywanie programów do przeobrażeń w nauce i technice stanowiących konsekwencję dokonującej się rewolucji naukowo-technicznej, w tym również rewolucji w wojskowości.

2. Należy się spodziewać, że w latach osiemdziesiątych nastąpią dalsze dynamiczne przemiany w sferach społeczno-politycznej, ekonomicznej, kulturowej, militarnej. Wyższe szkoły wojskowe powinny wobec tego liczyć się z:

- koniecznością zapewnienia absolwentom wyższych szkół wojskowych większej mobilności zawodowej, to jest zdolności do szybkiej adaptacji do nowych warunków, zadań i funkcji, poprzez lepsze ich przygotowanie pod względem ogólnoteoretycznym, przyswojenie wiedzy systemowej i operatywnej łącznie z umiejętnością sprawnego praktycznego działania oraz wdrożenia do permanentnego samokształcenia;

- dalszym szybkim starzeniem się zdobytej w szkole wiedzy zawodowej i tendencją do przeciwdziałania temu w drodze uruchomienia systemu kształcenia ustawicznego oraz przygotowanie słuchaczy wyższych szkół wojskowych do samodzielnego zdobywania wiedzy;

- dynamicznym napływem nowej informacji zarówno w sensie jej wytwarzania w toku badań naukowych jak i rozprzestrzeniania przez środki masowego przekazu: należy więc zrezygnować z praktyki ciągłego i mechanicznego dodawania do istniejących programów nowych porcji wiedzy, tworzenia przedmiotów karłowatych: trzeba dokonywać racjonalnej selekcji i wyboru, dobierając treści najważniejsze, jednocześnie redukując treści o mniejszym znaczeniu,

koncentrując się na strukturach^{1/} wiedzy i umiejętności, większy też nacisk kładąc na wiedzy o metodach, niż na wiedzy o faktach oraz uwypuklając w programach fakt wzrastającej roli nauki i techniki;

- wystąpieniem zjawiska uzyskania ściślejszych związków między teorią i praktyką. Szczególnie sprzyjające w tym względzie warunki mogą zaistnieć w WSO w związku z przewidywanym upowszechnieniem w latach 1980-1985 studiów przemiennych i zaangażowaniem do procesu kształcenia jednostek wojskowych współuczestniczących w tej formie studiów. Należy przewidywać, że w związku z tym w treściach i procesie kształcenia w tych uczelniach muszą nastąpić daleko idące przeobrażenia. Zaznaczy się wobec powyższego konieczność prognozowania ich charakteru i uwzględnienie konsekwencji z tym związanych w programach opracowywanych na lata 1980-1985;

3. Przygotowując programy kształcenia należy się kierować określonymi zasadami, **zapewniającymi** dostosowanie celów i treści kształcenia do zachodzących zmian i trendów. Wyznaczają one sposób podejścia i rozumienia koncepcji i założeń generalnych programów kształcenia. W praktycznej działalności proponuje się uwzględnić następujące zasady:

Zasada ustawiczności kształcenia: W świetle tej zasady WSO, CDC, akademie wojskowe należy rozpatrywać jako ogniwa systemu kształcenia ustawicznego. Powiązania między ogniwami powinny wyrażać się w pionowej korelacji celów i treści kształcenia z przestrzeganiem postulatu jednorazowego przerabiania tych sa-

-----
1/ Przez "strukturę" rozumie się układ elementów wraz z relacjami i stosunkami występującymi między nimi i tworzącymi określoną całość /zob. Kazimierz Sośnicki: Strukturalizm w dydaktyce, maszynopis na prawach rękopisu. 1976 r./.

nych treści. Zasada zakłada podwyższanie i doskonalenie kwalifikacji oficera przez całe życie w drodze samokształcenia i samodoskonalenia z wmontowanymi okresami stacjonarnego kształcenia w ramach studiów w WSO szkolenia kursowego, studiów akademickich lub akademickich studiów podyplomowych.

Zasada syntezy szerokiego profilu kształcenia oraz integracji i specjalizacji

Powyższa zasada oznacza, iż w toku studiów należy zapewnić słuchaczom, zarówno WSO jak i akademii wojskowych opanowanie szerokiego zakresu wiedzy z przedmiotów nauczania ujętych w planie studiów. Jest to konieczne, gdyż nawet podchorążego WSO przygotowuje się do pełnienia funkcji na kilku stanowiskach szczebla pododdziału zarówno pierwszego obejmowanego od razu po ukończeniu studiów, jak i kolejnych bez konieczności dodatkowego przeszkolenia. Wspomniany wymóg szerokiego profilu kształcenia dotyczy jeszcze w większej mierze akademii wojskowych. Powinny one bowiem przygotować swych słuchaczy do pełnienia funkcji w ramach szerokiego wachlarza stanowisk. Tak np. jeżeli WSO kierunku dowódczego kształci swych słuchaczy z punktu widzenia potrzeb pełnienia funkcji przede wszystkim dowódcy plutonu i kompanii /w jednostce wojskowej, wyższej szkole oficerskiej/ oraz kilku innych pomocniczych funkcji w sztabach oddziałów i związków taktycznych/, to ASG WP przygotowuje swych wychowanków do pracy na wszystkich stanowiskach dowódczo-sztabowych szczebla pułkowego, a także na stanowiskach sztabowych od sztabu związku taktycznego do pomocniczych funkcji w sztabach okręgów wojskowych i instytucji centralnych.

Z powyższego ustalenia wynikają konsekwencje i wymogi do treści programowych, gdyż im większa jest mobilność i elastycz-

ność zawodowego wykorzystania absolwentów wyższych szkół wojskowych, ^{to} tym szersze i głębsze powinny być podstawy teoretyczne i zakres wiedzy zintegrowanej przez nich przyswojonej.

Zasada szerokiego profilu kształcenia i integracji wiedzy w programach studiów nie może być rozumiana jednostronnie. Wymogi gotowości bojowej, potrzeby praktyki wskazują, że absolwent wyższej szkoły wojskowej powinien być tak przygotowany aby mógł od razu po ukończeniu studiów pełnić sprawnie i z całą odpowiedzialnością funkcje na pierwszym stanowisku służbowym. W procesie kształcenia należy zwrócić uwagę na przyswojenie przez niego odpowiedniego zasobu wiedzy specjalistycznej, dość wąsko uprofilowanej. W wyższych szkołach wojskowych obowiązuje więc zasada syntezy szerokiego profilu kształcenia i integracji z odpowiednią mocno zaznaczoną specjalizacją. Idzie więc o takie ustawienie celów i treści programowych, aby kształtowanie wszechstronnie rozwiniętej osobowości realizować w dwóch układach, zarówno poprzez kształtowanie szerokich horyzontów poznawczych słuchaczy w drodze przyswajania przez nich wiedzy systemowej i interdyscyplinarnej przy jednoczesnym ich przygotowaniu jako specjalistów /dowódców, oficerów sztabu, oficerów pionu politycznego, technicznego, służb kwatermistrzowskich/, zdolnych do sprawnej działalności na pierwszym stanowisku służbowym.

Zasada elastyczności i stabilizacji - jest uwarunkowana głównie zmieniającymi się zadaniami wyższego szkolnictwa wojskowego w związku z zachodzącym postępem naukowo-technicznym i dokonującymi się przeobrażeniami w nauce wojennej. Postuluje ona aby w tych warunkach układ programów nie był sztywny. Powinien on być podatny na innowacje, zdolny do przyswojenia i adaptowania zmian w treściach kształcenia. Zasada elastyczności wyraża

się w idei tzw. "programów kroczących".

Zgodnie z wymogiem stabilizacji należy jednocześnie ograniczyć tendencje do permanentnych zmian programowych. W związku z tym trzeba określić w założeniach i treściach kształcenia treści podstawowe w postaci zasadniczego układu pojęć i twierdzeń, które mają bardziej trwały charakter i nie podlegają częstym zmianom, a do wprowadzania tego rodzaju zmian konieczna jest zgoda organów zarządzających oraz wyodrębnić te partie materiału, które mogą podlegać mutacjom i uzupełnieniom urzeczywistnianych na szczeblu cykliów, katedr, wydziałów lub zastrzeżonych do decyzji kierownictwa uczelni.

4. Z analizy dotychczasowej praktyki oraz założeń teorii programów wynika, że **czynnikami nadrzędnymi**, które w sposób decydujący oddziałują na formułowanie celów i dobór treści kształcenia są:

- ideowo i społeczno-gospodarcze założenia polityki państwa budującego społeczeństwo rozwiniętego socjalizmu;
- aktualny stan nauki, zwłaszcza nauki i sztuki wojennej oraz założeń narodowej i koalicyjnej doktryny koalicyjnej;
- założenia rozwojowe sił zbrojnych i wynikające stąd wymagania kwalifikacyjne stawiane oficerskiej kadrze zawodowej;
- potrzeby praktyki domagającej się absolwenta przygotowanego do pełnienia funkcji na pierwszym stanowisku służbowym.

5. Czynniki te znajdują wyraz w ogólnych kryteriach formułowania celów i doboru treści programowych^{1/}. W dydaktyce wojskowej wyróżnia się kryteria: społeczno-polityczne, naukowoci zawodowego ukierunkowania i dydaktyczne.

1/ Przy określaniu czynników i kryteriów wykorzystano opracowanie ppłk. I. Zacharowa i płk. J. Zakrzewskiego: Założenia nowoczesnej metodyki opracowania planów i programów nauczania w akademii dowódczo-sztabowej. ASC WP 1977 r.

Pierwsze kryterium społeczno-polityczne postuluje taki dobór treści kształcenia by dzięki nim można było ukształtować osobowość słuchacza, przygotować absolwenta jako człowieka, politycznie i zawodowo zaangażowanego w życie społecznym i zawodowym, ideowego i kierującego się w swoim postępowaniu normami moralnymi obowiązującymi w socjaliźmie oraz prawami nauki opartej na założeniach marksizmu-leninizmu w myśl generalnej wytycznej - każdy oficer wykształconym marksistą. W myśl tego kryterium postuluje się w celach i treściach kształcenia zwrócić uwagę na rozwój i formowanie wszystkich istotnych sfer osobowości wychowanka: postaw ideowo-politycznych i zawodowych, sprawności intelektu; wiedzy i doświadczenia; umięjętności i nawyków zawodowych, zwłaszcza w zakresie kierowania i dowodzenia, pracy partyjno-politycznej, wykorzystywanie i eksploataowanie technik; cech wolicjonalnych i charakteru. Treści kształcenia muszą oddziaływać nie tylko na intelekt, ale również na postawy, emocje i wolę. Należy zwrócić szczególną uwagę na formowanie osobowości twórczej, ideowej i efektywnej zdolnej do nowatorskiego wzbogacania rzeczywistości służbowej na odcinku własnej pracy, przygotowanej do samodzielnego podnoszenia kwalifikacji w toku pracy zawodowej.

Z kryterium naukowości wynika, że wiedza jaką słuchacze powinni przyswoić ma odzwierciedlać rzeczywistość, taką, jaką ona jest w istocie, jaką ją zgodnie z dyrektywami materializmu dialektycznego i historycznego odkryto, zbadano i opisano. Wiadomości ujęte w programie wyższej szkoły wojskowej powinny odskłaniać związki i zależności między zjawiskami i procesami społecznymi, zwłaszcza zjawiskami występującymi w czasie wojny

i w działaniach bojowych, wyjaśnić prawidłowości zachodzące w poznawanym obszarze rzeczywistości. Kryterium to należy traktować

także jako postulat /wymóg/ takiego doboru treści kształcenia, który umożliwiłby słuchaczom poznanie metod naukowego badania rzeczywistości.

Trzecie kryterium - ukierunkowania zawodowego - domaga się przygotowania absolwenta zgodnie z potrzebami praktyki. Idzie o to, aby słuchacz przyswoił nie tylko systemową wiedzę teoretyczną z zakresu nauki i sztuki wojennej, ale również operatywną wiedzę praktyczną wraz z umiejętnościami stosowania jej w praktyce służbowej w różnorodnych warunkach zarówno okresu pokojowego, jak i czasu wojny. Należy w szczególności dbać o przyswojenie przez słuchaczy umiejętności i nawyków technicznej pracy organizacyjnej na stanowisku dowodzenia i w polu w ramach wymagań dobrze rozumianego rzemiosła sztabowego. W związku zaś z perspektywnym rozwojem techniki /wyposażenie i uzbrojenie/ wymagać należy od słuchaczy: po pierwsze - precyzyjnego mistrzowskiego jej opanowania; po drugie - serdecznej, troskliwej dbałości, i po trzecie - wysokiej umiejętności jej taktycznego i taktyczno-operacyjnego zastosowania.

Czwarte kryterium dydaktyczne, żąda by program studiów zawierał treści dostosowane do psychofizycznych możliwości słuchaczy, ułatwiał im w przyszłości prowadzenie skutecznej działalności zawodowej i społecznej w sposób najbardziej racjonalny i korzystny ze społecznego punktu widzenia, a także by układ tych wiadomości i umiejętności był taki, aby w toku studiów umożliwiał słuchaczowi nabywanie takich właśnie wiadomości.

II. SZCZEGÓŁOWE IDEE PRZEWODNIE

A. W zakresie określenia celów kształcenia^{1/}

6. Postuluje się aby cele kształcenia adresować do słuchacza. Wbrew pozorom jest to ważna wytyczna metodologiczna, gdyż w ten sposób czyni się słuchacza współodpowiedzialnym za realizację celów. Idzie bowiem o to, żeby stał się on podmiotem własnych zabiegów samowychowawczych i samodoskonalących, zgodnych z ustaleniami programów kształcenia. W tym świetle zmieniają się zadania nauczycieli akademickich. Stają się oni organizatorami i kierunkami samodzielnych studiów słuchaczy. Ich zasadniczym zadaniem powinno być zapewnienie swym wychowankom warunków do wykonania zadań dydaktycznych i zrealizowania sformułowanych w programach **celów** kształcenia.

Z praktycznego punktu widzenia należy w programach kształcenia rozróżnić następujące, hierarchicznie usytuowane w stosunku do siebie pod względem stopnia ogólności, kategorie celów kształcenia: cele główne kształcenia, cele kształcenia bloków przedmiotowych /cele interdyscyplinarne/, cele przedmiotowe, cele działów przedmiotowych i poszczególnych tematów. Hierarchiczny układ celów kształcenia przedstawia załącznik 1.

Cele kształcenia należy formułować z uwzględnieniem dwóch obszarów **dyspozycji** osobowościowych: celów kształcenia dyspozycji kierunkowych oraz celów kształcenia dyspozycji instrumentalnych.

Realizując cele kształcenia w dziedzinie dyspozycji kierunkowych słuchacze powinni uformować, rozwinąć lub ugruntować określone postawy, poglądy i przekonania oraz cechy wolicjonalne i charakteru. W dotychczasowych programach cele tego typu były

1. Autor opracowując powyższe idee dążył również do uogólnienia propozycji i tez sformułowanych w opracowaniach przygotowanych dla zespołu przez autorów: płk.doc.dr. W.Matusiak, płk.dr. M. Wieczorek, płk inż. I.Zacharow.

formułowane tylko w układach globalnych, rzadziej przyporządkowywano je blokom przedmiotowym lub przedmiotom, a tym bardziej działom przedmiotowym i poszczególnym tematom, za wyjątkiem przedmiotów społeczno-politycznych. Nie wydaje się aby było to słuszne, chociaż niewątpliwie zakres celów kierunkowych w przedmiotach technicznych lub językach obcych może być znacznie węższy w porównaniu do celów instrumentalnych.

Cele kształcenia w dziedzinie dyspozycji instrumentalnych określa się w kategoriach: znać, zapoznać się, umieć, nabyć nawyki. Poprzez "znać" i "zapoznać się" ustala się zakres i stopień opanowania wiedzy przez słuchaczy a przez "umieć", "nabyć nawyki" oznacza się zakres i stopień przyswojonych umiejętności i nawyków.

7. Formułując cele kształcenia dla poszczególnych uczelni należy zbudować drzewo logiczne celów biorąc za podstawę podział przedmiotów na bloki i układ hierarchiczny bloków /przedmiotów/ w zależności od stopnia zawodowej przydatności. Przesłanką generalną w zbudowaniu drzewa logicznego celów powinno być precyzyjne określenie końcowego efektu działalności dydaktyczno-wychowawczej. W przypadku Akademii Sztabu Generalnego WP takim końcowym celem - zadaniem ściśle zawodowym - jest przygotowanie: "Organizatora i realizatora pola walki"^{1/}. W odniesieniu do WSO dowódczego profilu może właściwym byłoby stwierdzenie: przygotowanie dowódców-inżynierów zdolnych do dowodzenia na szczeblu plutonu - kompanii /równorzędnego/.

8. Zakłada się konieczność konkretyzacji celów kształcenia w odniesieniu do stopnia ukształtowanych cech i walorów, przyswojonej wiedzy oraz opanowanych umiejętności i nawyków.

^{1/} W założeniach programowych ASG WP ponadto przewiduje się przygotowanie słuchaczy jako działaczy partyjno-politycznych, ekspertów problemów militarno-obronnych, wybitnych znawców /erudytyw/ zagadnień taktyczno-operacyjnych.

Należy wyjść z analizy celów ogólnych wspólnych dla wszystkich szkół wojskowych poprzez cele identyczne dla poszczególnych poziomów kształcenia /WSO, CDO, akademie/ oraz grup zawodowych /korpus osobowy dowódczy, techniczny, polityczny/ aż do celów specjalistycznych swoistych dla poszczególnych uczelni. W każdym przypadku cele kształcenia powinny zawierać nie tylko zakres wiedzy teoretycznej, ale również opis zarówno czynności końcowych, których słuchacze powinni umieć wykonywać z odpowiednim stopniem wprawy i biegłości, jak również opis warunków w jakich przewiduje się nastąpi wykonywanie powyższych czynności.

9. Cele główne powinny w szczególności zakładać konieczność pogodzenia dwóch wymogów: kształtowania wszechstronnie rozwiniętej osobowości w eksponowaniu celów wychowawczych, rozwijania zdolności poznawczych oraz umiejętności samodzielnego, twórczego i innowacyjnego działania, przy jednoczesnym kategorycznym wymaganiu przygotowania słuchaczy jako ludzi zdyscyplinowanych, znających i przestrzegających litery i ducha regulaminów, normatywów taktyczno-technicznych, z dobrze opanowanym zakresem umiejętności i nawyków dowódczych, sztabowych i technicznych.

B. W zakresie doboru treści kształcenia.

10. Przy doborze treści kształcenia oprócz potrzeb praktyki należy uwzględnić zalecenia teorii programów kształcenia. W pedagogice znane są liczne teorie doboru treści kształcenia. W wyższym szkolnictwie wojskowym do najbardziej przydatnych uznaje się: teorię materializmu funkcjonalnego, strukturalizm oraz egzemplaryzm.

11. Podstawowe nadrzędne znaczenie dla prawidłowego doboru treści ma teoria materializmu funkcjonalnego. Zgodnie z założe-

niami tej teorii poznanie należy ściśle wiązać z działaniem. Uznaje się bowiem, że zasadniczym sposobem zapewniającym zrozumienie i trwałe przyswojenie określonej wiedzy teoretycznej jest jej praktyczne zastosowanie. Poprzez działanie, to jest zastosowanie teorii do rozwiązywania problemów praktycznych słuchacz nie tylko wyrabia odpowiednie operatywne umiejętności i nawyki, ale jednocześnie uzyskuje głębsze zrozumienie istoty teorii oraz umiejętność jej twórczej interpretacji.

Poza tym materializm funkcjonalny postuluje eksponowanie w treściach kształcenia idei przewodnich /fundamentalnych założeń/ poszczególnych dyscyplin naukowych. Tak na przykład należałoby, z punktu widzenia potrzeb kształcenia dowódczo-sztabowego, wyodrębnić w nauce i sztuce wojennej odpowiednie idee przewodnie i wokół nich koncentrować proces dydaktyczny. Przykładowo do tych idei przewodnich w przedmiotach operacyjno-taktycznych należy zaliczyć zasady współczesnej sztuki wojennej, a wśród nich w szczególności takie jak: gotowość bojowa, przewaga, zaskoczenie i maskowanie, współdziałanie, ciągłość działań, manewr. Wychodząc z tych przesłanek w dowódczych szkołach oficerskich szczególną uwagę zwraca się na problematykę: gotowość bojowa, zaskoczenie, przewagą, manewr /sprzętem/ zaś w ASG WP: przewagą, współdziałanie, ciągłość działań, manewr wojskami. Jest rzeczą oczywistą, że głębsze zrozumienie znaczenia eksponowania we wszystkich przedmiotach nauczania - nie tylko w taktyce i sztuce operacyjnej - zawartych w nich idei przewodnich może zapewnić lepsze zrozumienie przez słuchaczy praw prawidłowości oraz mechanizmów występujących na współczesnym polu walki lub w innych obszarach rzeczywistości.

12. Teoria strukturalizmu zaleca aby struktura treści kształcenia odzwierciedlała badane struktury rzeczywistości, a w związku z tym wynikała i była pochodną struktury treści dziedziny wiedzy lub dyscypliny naukowej badającej dany obszar lub wycinek rzeczywistości. Strukturę treści kształcenia powinny więc tworzyć system faktów, pojęć, tez i twierdzeń naukowych, reguł, zasad, praw i prawidłowości występujących i rządzących rozwojem przyrody, zjawiskami społecznymi oraz myślą i formami ludzkiej działalności. W programach nauczania wyższych szkół wojskowych w teoretycznych treściach kształcenia powinna dominować wiedza systemowa, w której muszą być zaznaczone tzw. punkty ciężkości czyli - zasadnicze elementy jej struktury, konstrukcje nośne dziedziny wiedzy lub dyscypliny naukowej w szczególności zaś sztuki wojennej /taktyki, sztuki operacyjnej/ oraz problematyki filozofii marksistowsko-leninowskiej w postaci układu pojęć, teorii naukowych, reguł, zasad, praw i prawidłowości badanych i wykrywanych przez wspomniane nauki.

Dalsze prace badawcze nad zastosowaniem teorii strukturalizmu i konkretnych metod /np. metoda modelowania systemowego^{1/} w praktyce działania nad doborem treści kształcenia powinny w rezultacie umożliwić opracowanie właściwej techniki konstruowania programów.

13. Teoria egzemplaryzmu stanowi praktyczne uszczegółowienie materializmu funkcjonalnego i strukturalizmu. W sytuacji lawinowego gromadzenia wiedzy naukowej i ograniczonego czasu studiów postuluje ona ilustrowanie funkcjonowania reguł, zasad, praw i prawidłowości lub ich zespołów rządzących daną rzeczywistością na

---

1/ Mieczysław Sidor, Mirosław Wieczorek: Strukturyzacja programów kształcenia metodą modelowania systemowego. Warszawa 1977.

przykładzie wybranych pojedynczych egzemplarzy - modeli najpełniej odzwierciedlających ich działanie.

W szkolnictwie wojskowym teoria egzemplaryzmu jest szeroko stosowana w przedmiotach taktyczno-operacyjnych. Tak np. w warunkach ASG WP przygotowanie słuchaczy do organizacji działań zaczepnych z forsowaniem przeszkody wodnej polega zazwyczaj na przerobieniu w ciągu trzech lat studiów tylko jednego ćwiczenia taktycznego na 2 roku studiów poświęconego tej problematyce. Na tej tylko podstawie słuchacze powinni opanować wiedzę i przyswoić podstawowe umiejętności organizacji i prowadzenia walki w całej klasie działań tego typu niezależnie od szczebla dowodzenia i warunków walki.

Na tej samej zasadzie stosuje się teorię egzemplaryzmu w szkoleniu taktycznym podchorążych w WSO. Tak np. podchorążowie WSOWP w warunkach szkolnych w odpowiednio urządzonych basenach i kabinach trenują wiele razy niektóre czynności wykonywane przez członków załogi czołgu w sytuacji charakterystycznej dla przeprawy przez przeszkodę wodną po dnie, zwłaszcza w wypadku unieruchomienia czołgu na dnie zbiornika wodnego i konieczności opuszczenia go przez załogę. Natomiast faktyczne działanie czołgu /pododdziału czołgów/ przy przeprawie po dnie przeszkody wodnej z pełnym zanurzeniem i w rzeczywistych warunkach terenowych podchorążowie przerabiają w zasadzie tylko raz w ciągu czterech lat studiów i na tej podstawie powinni nabyć wiedzę i umiejętności działania w całej klasie tego rodzaju form i sposobów wykorzystania czołgów lub ich pododdziałów.

Teoria egzemplaryzmu postuluje aby wiedza zdobyta przez uczących się o danym egzemplarzu charakterystycznym dla danej klasy, z uwagi na jednorazowe ilustrowanie funkcjonowania określonych zasad, praw i prawidłowości, była możliwie pełna, wszechstronna

i szczegółowa. Dlatego tak ważną jest sprawa określenia kryteriów doboru egzemplarza charakterystycznego dla danej klasy.

Odpowiednie praktyczne stosowanie założeń teorii egzemplaryzmu we wszystkich przedmiotach i uczelniach wojskowych, a także w układzie pionowym całości szkolnictwa wojskowego może sprzyjać ujawnieniu dodatkowych rezerw umożliwiających podniesienie efektywności kształcenia.

14. Jednym z istotnych problemów następujących trudności w doborze treści kształcenia stanowi określenie właściwych proporcji między wiedzą podstawową a stosowaną oraz między wiedzą teoretyczną a praktycznymi umiejętnościami działania. Konsekwencje błędów w tej dziedzinie są szczególnie ważne. Nadmierne faworyzowanie treści użytecznych prowadzi do praktycyzmu, zawęża horyzonty poznawcze słuchaczy, może zahamować dalszy zawodowy rozwój absolwentów. Natomiast przeładowanie programu treściami teoretycznymi i zbytne odchodzenie od specjalizacji może prowadzić do ogólnikowości i dyletantyzmu.

Idzie więc o uzyskanie /w WSO, CDO, w akademiach wojskowych/ harmonijnej równowagi między treściami teoretycznymi i praktycznymi /umiejętnościami umysłowymi i motorycznymi oraz nawykami/. Zgodnie z założeniami materializmu funkcjonalnego należy zapewnić ścisły związek poznania z działaniem. W tym sensie wiedza teoretyczna /podstawowa i stosowana/ powinna stanowić podstawę umiejętności praktycznych, z kolei nabyte umiejętności sprzyjać głębszemu zrozumieniu teorii.

Szczególnie silne tendencje do upraktycznienia procesu studiów występują w odniesieniu do WSO. Wyższe szkoły oficerskie w świetle ostatnio wprowadzanych studiów przemiennych WSO/WZ i WSO/WL oraz przewidywanym ich upowszechnieniem w innych uczel-

niach powinny uzyskać znacznie większe powiązania teorii z praktyką. Niemniej jednak uczelnie wojskowe w tym również WSO mają ograniczone możliwości aby przygotować swych słuchaczy jako doskonałych praktyków pod każdym względem. Do obowiązków WSO powinno należeć wyposażenie ich w określone umiejętności poprawnego wykonywania typowych zadań służbowych oraz zapewnienie im opanowania umiejętności i nawyków w zakresie "rzemiosła podstawowego". Natomiast doskonalenie umiejętności praktycznych, przekształcenie ich w nawyki aż do osiągnięcia mistrzostwa oraz uzyskanie wprawy w wykonywaniu zadań nietypowych /jednostkowych/ absolwent powinien uzyskać w jednostce wojskowej w trakcie rozwiązywania rzeczywistych praktycznych problemów i pod ciężarem odpowiedzialności oraz w miarę nabywania doświadczenia,

15. Dominacja treści teoretycznych nie oznacza, że większość czasu przeznaczana się na teorię. W wyższych szkołach oficerskich szczególnie mocny nacisk kładzie się na ukształtowanie umiejętności i nawyków praktycznych w zakresie: posługiwania się technicznymi środkami dowodzenia, znajomości techniki bojowej, jej obsługi, eksploatacji i bojowego wykorzystania, wprawy w posługiwaniu się bronią strzelecką, doskonalenia i przygotowania ogólnofizycznego i sportowego.

Również w procesie kształcenia w ASG WP w ramach takich przedmiotów jak taktyka, sztuka operacyjna, dowodzenia najbardziej pracochłonnym jest proces przyswojenia umiejętności i nabywania wprawy w stosowaniu wiedzy teoretycznej w rozwiązywaniu praktycznych problemów organizowania i prowadzenia walki i operacji.

Zapewnienie słuchaczom umiejętności twórczego i samodzielnego rozwiązywania skomplikowanych problemów teorii i praktyki powinno się wyrażać w dominacji elementów kompleksowo-problemowych

w układzie treści, przy utrzymaniu w odpowiedniej proporcji elementów układu informacyjno-systemowego.

x x

16. Najlepiej opracowane programy nie gwarantują jeszcze uzyskania wysokich wyników w kształceniu słuchaczy. Podstawowym warunkiem w tym względzie jest uzyskanie pełnej harmonii i spójności między treściami programowymi a takimi czynnikami wywierającymi niemniej istotny wpływ na efektywność studiów, jak organizacja i tok procesu kształcenia oraz kwalifikacje nauczycieli akademickich. Dlatego też wprowadzając istotne zmiany do treści kształcenia, zgodnie z wyszczególnionymi uprzednio ideami przewodnimi, należy się liczyć z koniecznością dostosowania do nich pozostałych czynników i ogniw procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Tak na przykład należałoby podjąć pracę nad doбором takich problemowych metod i form organizacyjnych nauczania, które w większej mierze preferowałyby formowanie twórczych i nowatorskich postaw, oraz stwarzałyby warunki do zmiany struktury kształcenia z reproduktywnej na generatywną, zapewniającą słuchaczom zdobycie umiejętności wyborczego stosowania wiedzy, a w razie praktycznej potrzeby jej twórczego wzbogacania i rozwijania /tworzenia nowej wiedzy/. Poszukiwania w tym względzie powinny sprzyjać w rozwijaniu u słuchaczy zdolności rozwiązywania praktycznych problemów gotowości bojowej, dowodzenia, organizacji i prowadzenia walki, pracy partyjno-politycznej, eksploatacji i wykorzystania sprzętu oraz techniki bojowej.

W dziedzinie wypracowania nowych metod kształcenia wiele do zrobienia będą miały wyższe szkoły oficerskie w związku

z potrzebą dostosowania ich do zasad i założeń studiów przemien-
nych. W tym kontekście należy wypracować wyższe formy współpracy
dydaktycznej z jednostkami wojskowymi.

Zmiany w treściach kształcenia i doskonalenia metodyki na-
uczania muszą następować w ścisłym powiązaniu z modernizowaniem
technologii kształcenia, w tym zwłaszcza z doskonaleniem szeroko
rozumianej bazy szkoleniowej. Idzie w tym przypadku o rozbudowę
kompleksowej, częściowo zaautomatyzowanej, gabinetowej i polowej
bazy szkoleniowej wspólnymi siłami szkolnictwa wojskowego i jed-
nostek wojskowych. Znaczny też postęp powinien nastąpić w dzie-
dzinie unowocześnienia produkcji materiałów dydaktycznych
w szczególności zestawów dydaktycznych, podręczników obudowanych,
wszelkiego rodzaju pomocy naukowych wykorzystywanych za pośred-
nictwem technicznych środków przekazu.

O powodzeniu wszelkich innowacji dydaktycznych, urzeczywis-
nianych w treściach kształcenia, w metodach i formach nauczania
i innych ogniwach procesu dydaktycznego decyduje jednak kadra dy-
daktyczna. Dlatego też opracowując nowe założenia programowe, kon-
struuując programy kształcenia na nowy okres studiów należy zadbać
o jak najszerszy współudział nauczycieli akademickich w tej pracy
zarówno w określaniu celów jak i doborze treści. Idzie o to, aby
nauczyciel akademicki nie tylko akceptował nowe programy, ale
z całą energią i pasją dążył do urzeczywistniania ich założeń
i osiągnięcia przewidywanych celów. Od tego w ostatecznym rachun-
ku zależy wprowadzenie w życie idei przewodnich nowoczesnej meto-
dyki opracowywania programów kształcenia.

